

भाषांतर सम्राज्ञी सौ. माधुरी दातार

प्रख्यात उद्योगपती शंतनुराव किलोस्कर यांची एका दांपत्याने भेट घेतली. मिस्टरांनी आग्रह केल्यामुळे पत्नीही आली होती, त्यांचे काम ऐकून शंतनुराव म्हणाले 'पाहतो' पाहतो ही नकाराची सौम्य भाषा समजून ती दोघे माधारी परतली, मुंबईतील नोकरीसाठी रोज अप डाऊन करणाऱ्या माधुरीताईंना पुण्यात काम हवे होते. भेटीची वेळ दिली. शंतनुराव भेटले हेच खूप झाले म्हणत सर्व विसरल्यासारखे झाले. होते. पण नाही! महिन्याभरात शंतनुरावाकडून निरोप आला, किलोस्कर कन्सल्टंटमध्ये चक्क एक नवा विभाग सुरू करण्यात आला होता. लॅंग्वेज सर्व्हिसचा भाषांतराचा! किलोस्करांची दूरदृष्टी मोठेपणा या घटनेतून दिसतोच पण माधुरी ताईंच्या कामाचे महत्त्वही तेवढेच असणार हे लक्षात घेऊन मी त्यांना विचारले "असे कोणते तुमचे वैशिष्ट्यपूर्ण कौशल्य आहे? तुमच्या कामाचे नेमके स्वरूप काय असते? या प्रश्नांची त्यांनी सविस्तरपणे उत्तरे

उद्योगप्रिय घराणे

सौ. माधुरी दातार म्हणजे पूर्वाश्रमीच्या नीला नूलकर. आठ भावंडांतले शेंडेफळ! वडील लष्कराच्या सेवेत डॉक्टर होते. गीतेचा त्यांचा दांडगा अभ्यास होता. कृष्ण हे त्यांचे आराध्य दैवत, स्थितप्रज्ञ अवस्थेपर्यंत त्यांचा मानसिक प्रवास झाला होता. अशा सुहृदय, श्रद्धाळू वडिलांचे आणि शिक्षणप्रेमी शिरतीच्या आईचे संस्कार, सर्वच भावंडांवर झालेले, चित्रकला, गायन, प्राध्यापकी, डॉक्टर अशा क्षेत्रात सर्व भावंडे कार्यरत. सुप्रसिद्ध लेखिका मालतीवाई दांडेकर माधुरीताईंची मावशी. आई मावशींच्या गप्पामधूनही खूप शिकायला मिळायचे. लहानपणी ज्या कविता वगैरे केल्या, त्यामागे मावशीची प्रेरणा होती. भाचीने लेखिका व्हावे असे तिला वाटे. वयाने सर्वात लहान असल्याने वडिलांचे तसे सेवानिवृत्तीचे जीवन होते. डेक्कन जिम-

भाषाविषयांच्या प्रश्नपत्रिकेत भाषांतराचा एक प्रश्न असतो. दुसऱ्या कोणत्याही भाषेतून मातृभाषेत भाषांतर करणे त्यातल्या त्यात सोपे वाटते पण दुसऱ्या भाषेचे वळण माहिती नसेल तर होणारे विनोद आपणही केव्हा तरी केलेले असतात. वरवर सोप्या वाटणाऱ्या प्रत्यक्षात अवघड असणाऱ्या भाषांतर या प्रकाराची आजच्या जगात अत्यंत आवश्यकता असते. गृहिणींच्या भाषेत सांगायचे तर डोसामिक्सच्या पाकिटावर कानडीखेरीज किमान ४ भारतीय भाषा आणि इंग्लिश यामध्ये माहिती द्यायलाच हवी. अणुक्षेत्रासारख्या वैज्ञानिक विषयात जर्मन फ्रेंच अशा भाषांमधून भारतीय शास्त्रज्ञांसाठी इंग्लिशमध्ये समजावून देणे महत्वाचे तेही अगदी बिनचूक हवे. हे काम करणाऱ्या लॅंग्वेज सर्व्हिस व्युरोच्या संचालिका सौ. माधुरी दातार यांच्या कार्याची ही ओळख

- शब्दांकन -
सौ. शारदा शिन्ने

खान्यावर ते प्रॅक्टिस करत होते, प्रसिद्ध होण्यापेक्षा सेवा ही देवपूजा समजून प्रॅक्टिस चाले. आपण काहीतरी पैसे कमवलेच पाहिजेत असा विचार सतत माधुरी ताईंच्या मनात सतत होता. मातृभाषा हायस्कूलमधून फर्ग्युसनमध्ये प्रवेश घेतल्यानंतर फ्रेंच, सायकॉलॉजी आणि इंग्लिश घेऊन बी.ए. पुढे फ्रेंचमध्ये एम.ए. करताना एकीकडे मॅक्सम्यूलरमध्ये जर्मन शिकायला सुरुवात केली. दस्तुर बोर्डिंग स्कूल, सेंट हेलेनामध्ये विद्यार्थ्यांना फ्रेंच शिकवण्याचेही पार्टटाईम काम सुरू होते. अशावेळी मुंबई पोलिस खात्याची जाहिरात वाचण्यात आली. ट्रान्स्लेटर कम इन्स्पेक्टरची जागा सी.आय.टी.मध्ये होती. अर्ज पाठवून दिला. मुलाखतीत बोलवणे आले, इंग्रजी, फ्रेंच अवगत होते

० पहिले प्राधान्य अजूनही घरालाच

अरेबिक येते का?

या प्रश्नाला शिकायला 'मिळाले तर नोकरी शिकेन' असे उत्तर दिल्यावर त्यांना लगे नोकरी मिळाली. वास्तविक आयुष्यात प्रथमच पोलिसी खाड्याड्याचे आवाज भवत सुरू असल्याने चमत्कारिकच वाटत होते. पण एकदा इंटरव्ह्यू सुरू झाल्यावर भीती वाटत नाही या कामाच्या स्वरूपात विमानतळावर परदेशातून येणारे प्रवासी व पोलिस यांच्या संवाद साधणे ही एक बाब होती. शैक्षणिक पातळीवर असणारे भाषांचे ज्ञान इथे व्यावहारिक पातळीवर उपयोगी आले, प्रत्येक वापराने सराईतपणा आला, कबूल केल्याप्रमाणे एका मीलबीकडे अरेबिकचे शिक्षण व मुंबई माहित्य संघातील वर्गामध्ये रशियन आणि जपानी भाषा शिकणे सुरू झाले. डचूटीची बजावण्यासाठी विमानाने शनिवार रविवार पुण्यात जर्मनसाठी यायचे नि सोमवार विमानाने सकाळी मुंबईस जायचे असे का दिवस केले. त्या भाषा बोलणाऱ्या

संपर्क येत गेल्याने मराठी, हिंदी, इंग्रजी फ्रेंच जर्मनच्या जोडीने स्वीडिश, अरेबिक रशियन जपानी अशा भाषांची भर पडत आज २७ भाषांची चांगलीच ओळख झाली. आहे. त्यापैकी काहीचे कामापुरते ज्ञान आहे. काहीवर प्रभुत्व आहे. १२ व्या १६ व्या शतकातले मराठी समजून घ्यायला जड जाईल पण तितके जुने फ्रेंचही माधुरीताई अस्खलितपणे भाषांतरीत करू शकतात.

मनाजोगा सहचर

पोलिस खात्यात नोकरी. नव्या भाषा आत्मसात करणे हे सुरु असतानाच जीवन साथीची निवड झाली. नूलकरांची नीला दातारांची माधुरी बनली. सात पावलाची ती साथ सर्वांने अनुरूप ठरली. आजही वेळोवेळी त्यांची मनापासून मदत असते. पुण्याहून रोज मुंबईला ये जा कराघची म्हणजे ६-७ तास प्रवासात ! असा फुकट वेळ वाया घालवणे त्यांना सहन होत नव्हते. त्यावर उपाय म्हणून मिस्टरांनीच शंतनुरावांना विचारायचे ठरवले आणि सुरवातीला सांगितलेली ती खास भेट झाली.

एका परदेशी शास्त्रज्ञाबरोबर माधुरीताई

० उत्कृष्ट स्त्री व्यावसायिक हा पुरस्कार प्राप्त

किर्लोस्कर कन्सल्टंट मध्ये भाषांतरांचे काम सुरु झाले. एका अर्थी ते काम म्हणजे प्रशिक्षणच झाले, तांत्रिक भाषांतराचे काम प्रामुख्याने असल्याने ग्लास टेक्नॉलॉजी, मेकॅनिकल, इलेक्ट्रॉनिक्स, इंजिनियरिंग, प्रसंगी मेडिकल सायन्सेस, इकॉनॉमिक्स अशा अनेक शाखांमधील विषय हाताळावे लागले. त्या त्या क्षेत्रातील तज्ञ, ऑफिसातील वरिष्ठ आणि सहकारी यांची आपुलकीची मदत, जोडीला माधुरीताईचे अथक प्रयत्न यातून या सेवेची आवश्यकता उपयोगिता सिद्ध होत गेली आजही एकेका भाषेसाठी भाषांतर करणारे अनेक जण असले तरी या प्रकारे २७ भाषांमध्ये काम करणारी ही एखादीच संस्था ! मुंबई आणि दिल्लीत अशा कामांना मागणी जास्त असते दरही

जास्त असतात. हे 'काम' आहे. या सेवेसाठी काही पैसे द्यावे लागणार यासाठी ग्राहकांची मानसिकता तयार करावी लागली. अमुक भाषा येतेय न मग दे एवढे भाषांतर करून अशी वृत्ती होती त्यामागे अचुकतेसाठी किती कष्ट असतात याचा विचारच केला जात नसे.

कष्टाची कल्पना थावी यासाठी एका कामाचा अनुभव मी मुद्दाम अँटॉमिक एजर्जी कमिशनसाठी उद्धृत करते. फ्रेंचमधून इंग्लिशमध्ये टाईप केलेल्या १५०० पानांचे भाषांतर करायचे होते. विषय न्यूक्लीअर सायन्स. मुदत ४५ दिवसांची, १५ टायपिस्टची टीम हाताशी घेऊन आव्हान स्वीकारले. रात्रीचा दिवस करून काम संपवावे लागत होते. नेमके तेव्हाच पहिल्यांदा दिवस राहिलेले, हॉस्पिटलमध्येही आसपास फाईल्स घेऊन काम पूर्ण करावे लागले. काम अप्रतिम झाले. एकप्रकारे देशाच्या विकासात त्याचा अत्यल्प का होईना हानभार होता. दुसरा परिणाम मात्र

फारच विपरीत झाला. कामाच्या या प्रचंड ताणामुळे अँवॉर्शन झाले !

मुंबईप्रमाणे पुण्यातही माधुरीताईचे नव्या भाषा शिकणे सुरु होतेच. 'शेक' भाषेतले काम आले. एक शेक लिप्रश्चन फादर पुण्यात आले होते त्यांच्याकडे संध्याकाळी जाऊन त्या शेक शिकल्या. स्पॅनिशसाठी विद्यापीठातील एका विद्यार्थ्याला इंग्लिश व इकॉनॉमिक्स शिकवण्याच्या बदली स्पॅनिश शिकून घेतले. हे खातेच नवीन असल्याने भाषांतराखेरीज मॅनेजमेन्टचीही जबाबदारी आपोआप स्वीकारली गेली. त्या अनुषंगाने मॅनेजमेन्टचा कोर्स केल्यास वरे पडेल असे वरिष्ठांनी सुचवल्यावर परंपरागत टिपिकल मुलीप्रमाणे त्या म्हणाल्या, 'घरचीपरवानगी घ्यावी लागेल,' घरची नुसती परवानगीच मिळाली असे नाही तर चक्क जोडीने प्रवेश घेतला आणि यशही मिळवले. १९७५ ते ७९ ही ४-४।। वर्षे नोकरी झाल्यावर त्यांनी ती सोडण्याचा निर्णय घेतला.

(पान १०७ पहा)